

Några kulturhistoriska noteringar från grannskapet till Heidenstams Övralid.

Sven-Göran Fransson

Styrelseledamot i Heidenstamsällskapet

För Verner von Heidenstam var vägen inte lång från Övralid till Medevi brunn i Östergötland. Han visade enligt uppgift gärna brunnen och med särskild förtjusning dess orkestrerade grötlunk för sina gäster. På vägen dit passerades Västra Ny kyrka. Både Medevi och kyrkan är värda en kommentar med tanke på Heidenstams egen hälsa och hans historieintresse med både romaner och dikter associerade till gravar och döden. Han hade besökt ett flertal kuranstalter både i Sverige och utomlands, dels för sin egen hälsa, dels som stöd för vänner i samband med deras sjukdomstillfällen exempelvis Kate Bang. En specialskrivna aftonbön kom att trösta både henne och andra personer.

Medevi brunn

Efter utförlig vattenanalys genomförd av läkaren och kemisten Urban Hjärne etablerades surbrunnen 1678, den första i Sverige, som kurort med lasarett. Vattenkvaliteten jämfördes med kontinentala berömda kurorters utbud. Den första källan hade dock varit i bruk sedan 1200-talet. Grötlunken tror man instiftades 1870 då brunnsläkaren Alfred Levertin var verksam i Medevi. Han var släkt med Heidenstams nära vän Oscar Levertin som led av lungtuberkulos. Heidenstam stöttade Levertin bland annat under en sanatorievistelse i Davos där de även skrev några berättelser tillsammans.

I författaren Ole Söderströms bok *Molnvandringen* beskriver han Heidenstams åldrande. Inledningen till *Lasaretsfesten* av Söderström handlar om Medevi men berör även Heidenstams 80-årsdag. I *Linan ut*, berättad i korthuggna stycken, beskrivs Söderströms möte med Kate Bang i Medevis brunnskyrka. Ett annat stycke handlar om ett fotografi av Heidenstam från 1936: "...vad vi ser är en gammal man som lämnat dikten och berömmelsen långt bakom sig" och lite längre fram "Livsgrubblat över "det ofattbara" har till sist nått sin ändstation".

Brunnsmiljö från Medevi.

Heidenstam hade en handbok i husmedicin för allmänheten, författad av läkaren August T Wistrand. I den beskrivs brunnskurer i mycket positiva ordalag. Utan att ha varit inskriven vid Medevi kan man väl anta att Heidenstam druckit brunnsvattnet ändå?

Västra Ny kyrka

Den uppfördes i sten sannolikt under slutet av 1200-talet. Den är försedd med klockstapel av trä och ett separat gravkor som är tillägnat släkten Odenkrantz. Koret har sitt intresse genom att även vara avsett för avlidna brunnsгäster av samhällelig betydelse som det uttryckts. En sådan representant är kemisten Torbern Bergman som avled 49 år gammal i samband med vård på Medevi brunn 1784. Det finns även ett epitafium över hans minne i kyrkan. Han var verksam inom ett flertal grenar av naturvetenskapen, medlem i Kungliga vetenskapsakademien och blev professor i kemi vid Uppsala universitet 1764. Ett av hans intressen var analys av brunnsvattnet och han var en av de första att framställa kolsyra. Han kunde därmed framställa mineralvatten liknande originalprodukter från populära utländska brunnsorter.

Västra ny kyrka med Odenkrantz' gravkor i bakgrunden.

Utkast till en handbok för brunnsгäster. Jämte beskrifning öfver de mäst godkände Mineral-brunnar och Bad-Indrättnigar i Sverige

Denna bok författades av Gustav IV Adolfs livläkare och brunnsintendent vid Medevi Sven A Hedin 1803. Här beskrivs t ex hur kammarherren och dåvarande ägaren till Medevi gods tillkallade Torbern Bergman för att göra en ny analys av brunnsvattnets kvalitet 1782 eftersom ryktet sa att den försämrats. Efter jämförelse med två utländska mineralvatten sammanfattar Hedin följande: "Som hela Bergmanska undersökningen gick i synnerhet derpå ut at updaga om Medevi hälsobrunn förlorat något af sin kraft, hvilket igenom denna analys blef bevisadt icke hava händt". Resultatet var viktigt eftersom både adel och kungligheter gästade brunnen.

Ernst Joakim Magnus von Heidenstam.

Bilden återgiven med tillstånd från intendenten på Övralid P-G Andersson.

Ett av åtskilliga exempel på sjukdomar botade av brunnskuren är följande: "Kongl Coll. Medici Præses, Archiatern och riddaren *Heidenstam*, som var brunngäst, såg denna sjuka. En piga, som, efter flere gångors vistande på Lazarettet i Mariestad, var förklarad obotelig... blef likaledes botad vid Medevi". Det bör syfta på Ernst von Heidenstam, son till Peter von Heidenstam. Båda var läkare och deras porträtt finns på Övralid såsom släktingar till Verner von Heidenstam. Ernst von Heidenstam hade själv sviktande hälsa. För detaljer var god se tidigare rubrik *Läkarbakgrund till Verner von Heidenstams härstamning* under fliken Tankar och utkast på Heidenstamsällskapets hemsida.

***